

SOSYAL BİR SORUN OLARAK ÇOCUK SUÇLULUĞU

Sevda DEMİRBİLEK (*)

ÖZET

Suçluluk, sosyal bir sorundur. Bu sorun, özellikle çocuklar açısından büyük bir öneme sahiptir. Çocukların suç işlemesine sebep olan çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bu bağlamda, suçlu çocuklara yönelik önleyici ve ıslah edici hizmetlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

GİRİŞ

Geleceğimizin güvencesi olan çocukların, topluma faydalı birer kişi olarak yetiştirilmelerinin taşıdığı önem açıktır. Çocuk, aile ortamının yanısıra okul, arkadaş ve akran grupları gibi diğer yakın çevresinden kaynaklanan çeşitli faktörlerin etkisiyle suça yönelebilmektedir. Bu durum, çocuğun sosyal hayata uyumsuzluğunun göstergelerinden birisidir. Dolayısıyla, sosyolojik, psikolojik, ekonomik ve hukuki boyutlara sahip olan çocuk suçluluğu temelde sosyal nitelikli bir sorundur.

Ülkemizde sosyal ve ekonomik alanda yaşanan hızlı değişme ve gelişmeler, aile yapısına da yansımaktadır. Ailenin çeşitli sebeplerle çözülmesi ve böylelikle istikrar ve huzurunu kaybetmesi sonucunda, çocuk aile ortamından uzak kalarak sokağa düşebilmekte ve suç işleyebilmektedir. Bununla birlikte ailevi sorunlar veya ekonomik yetersizlikler yüzünden iyi bir eğitim ve terbiye alamayarak suça yönelen çocuklara da rastlanılmaktadır.

Çocuğu yetiştirmek ve mensubu olduğu topluma faydalı bir kişi haline getirmek, ailenin temel görevleri arasındadır. Bu görevin herhangi bir şekilde aksaması, çocuğun sosyalleşmesini engellemekte ve onun içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasını güçleştirmektedir. Ailenin özellikle çocuğun sosyalleşmesinde oynadığı rolün öneminden hareketle, çeşitli araştırmalarda çocuk suçluluğu ile aile ilişkisi üzerinde durulmuş ve genellikle parçalanmış ailelerde çocukların suça yönelme eğilimlerinin daha fazla olduğu belirlenmiştir. Ülkemizde intiharlar, uyuşturucu bağımlılığı, boşanmalar ve konumuzla doğrudan ilgili olan çocuk suçluluğu vakaları, henüz sanayileşmemiş Batı toplumlarına nazaran daha az olmakla birlikte, bu tür olayların hızlı arttığı da bir gerçektir. Bu noktadan hareketle, aşağıda ilk olarak çocuk suçluluğunun niteliği üzerinde durulacak ve daha sonra bu sorunun sosyal boyutu ele alınacaktır.

(*) Yrd.Doç.Dr. D.E.Ü. İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkiler Bölümü.

I. ÇOCUK SUÇLULUĞU VE NİTELİĞİ

A. SUÇLU ÇOCUK KAVRAMI

Toplumda normal olarak nitelendirilen davranışlara sahip kişiler, ortak inanç ve davranış kalıplarını paylaşırlar (FICHTER, 1994: 189). Normal davranışlar, standartlaşmış, kalıplaşmış, beklenen ve toplumun onayladığı hareketlerden oluşmaktadır. Buna karşılık anormal davranışlar, toplumun onaylamadığı, ortak inanç ve davranış kalıplarına uymayan hareketlerdir. Bu anlamda sapma, sosyal normlara ters düşen davranışlar şeklinde tanımlanmaktadır (SAYIN, 1994: 157-158. Benzer bir tanım için bkz. ERKAL, 1994: 19).

Suçluluk, sosyal normlara bilerek ve kasten aykırılığı ifade eden sapma nitelikli bir davranış örneğidir (TEZCAN, 1995: 231). Buna göre, bir sosyal grubun üyeleri tarafından benimsenen inançların, geleneklerin ve hareketlerin dayandıkları kurallara aykırı biçimde gerçekleşen davranış şekli (CIHAN, 1987: 19) olarak suçluluk, aynı zamanda hukuksal normların ihlalidir (TEZCAN, 1995: 231, 237).

Insanoğlunun gruplar halinde yaşamaya başlamasından bu yana varolduğu kabul edilen suç işleme eyleminin, insan yaradılışından mı kaynaklandığı, yoksa sonradan çevre etkisi altında edinilen bir özellik mi olduğu üzerinde durulan bir konudur (STARK, 1985: 150-154; ÖZSAN, 1990: 35). Kuşkusuz ortaya çıkış sebebi ne olursa olsun, suçluluk tarihin her döneminde toplumlarda sosyal huzursuzluklar yaratan ve içinde bulunulan şartlara göre farklılıklar gösteren bir olgudur. Toplumlar, tarihsel gelişim süreci içerisinde ulaştıkları sosyal, ekonomik ve siyasi gelişim düzeylerine göre suçlu davranışını ve sebeplerini farklı şekillerde yorumlamışlardır. Suçun sebeplerini sistemli olarak açıklama çabaları, ilk kez 18.yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış ve yaşadığımız yüzyılda daha da artmıştır (ULUĞTEKİN, Eylül 1985: 197).

Çocuğun, toplum içinde uygun görülen davranış kalıplarını ve ahlak kurallarını benimsemesi ile toplum tarafından kendisine verilen görevlerin bilincinde olması, onun sosyalleştiğinin bir göstergesidir. Ancak, normalden sapma gösteren davranış sahibi çocuklara toplumda her zaman rastlanabilmektedir. Çocukluk döneminde kabahat niteliği taşıyan bazı davranışlarda bulunulması normal sayılabilirken (CIHAN, 1987: 19), ergenlik çağından başlayarak çocuğun giderek bu tür eylemleri alışkanlık haline getirmesi normal bir davranış biçimi olarak nitelendirilemez. Bu itibarla, çocuktaki sosyal olmayan eğilimlerin kanun müdahalesini gerektirecek duruma dönüşmesi şeklinde tanımlanan çocuk suçluluğu, aynı zamanda sosyal bir uyumsuzluk belirtisidir (Alt Komisyon Raporu, Ekim 1994: 45).

Genel olarak suçlu, ceza kanunlarınca suç sayılan bir eylemin eylemcisi

olarak tanımlanmaktadır. Çocuk ise, Ceza Hukuku açısından belli bir yaşın altında olan kimsedir. Çocuk suçluluğu terimindeki "çocuk" kelimesi, çeşitli ülkelerin ceza mevzuatı bakımından, belirli bir yaş grubunda olmaları sebebiyle cezai sorumluluğu hafifletilmiş olan küçüklüğü ifade etmektedir (SÜMER, 1986: 666). Birçok ülkenin bugün yürürlükte olan kanunlarına bakıldığında, sözkonusu yaşın 16-21 yaşları arasında değiştiği görülmektedir. Belirtilmesi gereken husus, Ceza Hukuku bakımından "çocuk" sayılan bazı kimselerin gelişim psikolojisi yönünden "çocuk" sayılmadıklarıdır. Nitekim, gelişim psikolojisi açısından çocukluk, ergenlik çağına başlamasıyla sona ermektedir. Ergenliğin başlangıcı ise, ırka, coğrafi ve sosyo-ekonomik şartlara göre değişmekle birlikte, genellikle kızlarda 13, erkeklerde ise 14 yaş olarak kabul edilmektedir. Bu noktadan hareketle, Ceza Hukuku yönünden çocuk sayılan kimselerin, gelişim psikolojisi yönünden çocuklardan çok farklı psikolojik özellikler gösteren "ergen" sayıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu sebeple, Batı dillerinde "çocuk suçluluğu" terimi yerine "genç suçluluğu" veya "reşit olmayan kimselerin suçluluğu" terimlerine rastlanılmaktadır. Sözkonusu terimler, genellikle çocukluk dönemi ile ergenlik döneminin bir kısmını kapsamaktadır. Dilimizde de "suçlu çocuk" veya "çocuk suçluluğu" terimleri hem çocukluk dönemini, hem de ergenlik döneminin önemli bir kısmını kapsayacak biçimde kullanılmaktadır (ONUR, 1978: 6-7; Alt Komisyon Raporu, Ekim 1994: 45).

B. ÇOCUK SUÇLULUĞU-YETİŞKİN SUÇLULUĞU AYRIMI

Çocuk suçluluğu, işlenen suçların türü, sebepleri ve niteliği bakımından yetişkin suçluluğundan farklıdır. Günümüzde suçluluğun, "çocuk" ve "yetişkin" suçluluğu biçiminde ayrılması, bütün hukuk sistemlerince kabul edilmiş bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın benimsenmesinde, yetişkinlerin iradeleriyle gerçekleştirdikleri herhangi bir hareketin ortaya çıkaracağı sonuçları, bir çocuktan çok daha kolay ve önceden tahmin edebilmelerinin etkisi vardır.

İşlediği suç ne olursa olsun, bir çocuğu yeniden eğiterek topluma kazandırmak mümkündür. Çocuk, yetişkinden çok daha fazla değişme ve yönlendirmeye açık bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla, çocuk suçlulara yetişkin suçlulardan farklı davranmak, onlara özgü kanunlar oluşturmak, özel mahkemeler ve kurumlar tesis etmek, bütün ülkelerde üzerinde hassasiyetle durulan bir konudur. Günümüzde çocuğu cezalandırmak yerine, onu çevreden gelebilecek her türlü olumsuzluklardan koruyacak, yaşadığı topluma uyumunu sağlayacak köklü bir koruma siyasetinin geçerliliği kabul edilmiştir.

Çocuk suçlularla yetişkin suçluları birbirinden ayıran ilk temel kriter yaştır. Genel olarak, her iki suçlu grubunu ayırmada kabul edilen yaş sınırı 18 olmakla birlikte, çeşitli ülkelerin mevzuatı incelendiğinde, çocuk suçlularla yetişkin suçluları ayıran yaş sınırının 14 ile 21 yaş arasında değiştiği görülmektedir. Nitekim, Pakistan'da 15, İngiltere'de 17, Şili'de 21 yaşını bitirmiş kimseler yetişkin suçlu sayılmaktadırlar (ONUR, 1978: 138). Bu

doğrultuda, suç oluşturan eylemi belli bir yaşın altında gerçekleştirdikleri için çocukların, yetişkinlere nazaran cezai sorumlulukları hafifletilmiştir (ŞENSOY, 1949: 4).

Türk hukuk sisteminde suçlu çocuk, yürürlükteki ceza kanunlarına göre suç sayılan bir harekette bulunan 18 yaşını doldurmamış kişi şeklinde nitelendirilmektedir. 1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun 41.maddesine göre ise "küçük", suçu işlediği tarihte henüz 15 yaşını bitirmemiş kimsedir. Bu hüküm karşısında 2253 sayılı Kanun, 1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunundan farklı olarak 15 - 18 yaş grubunu "küçük" tanımı kapsamı dışında bırakmıştır. Bir diğer anlatımla, bu yaş grubunu "yetişkin" olarak nitelendirilmiştir (*).

Yaş kriteri, birçok ülkede çocuklara uygulanacak müeyyide türünün belirlenmesinde kullanılmakla birlikte, kimi halde bu kriterin yanısıra temyiz kudreti ve anlama yeteneği ile çocuğun kişilik özellikleri gibi kriterlere de başvurulabilmektedir. Ayrıca, hakimin çocuğun yeniden topluma kazandırılmasını sağlayacak bir müeyyide türü belirleyebilmesi için geniş bir takdir yetkisiyle donatılması gerekli görülmektedir (ULUĞTEKİN, 1991a: 35).

Hukuk sistemimizde, çocuk suçlular ceza sorumluluğu açısından yetişkinlerden ayrılmakta ve onlara farklı müeyyideler uygulamaktadır. Gerçekten, 765 sayılı Kanununun 53/1.maddesinde "Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmemiş olanlar hakkında kovuşturma yapılamaz ve ceza verilemez" hükmüne yer verilmiştir. Adı geçen maddenin 2.fıkrasında ise, suç fiili Kanun gereğince bir yıldan çok hapis cezasını ya da daha ağır bir cezayı gerektiriyorsa, çocuğun devlet yönetimi ya da denetiminde bulunan bir kuruma veya tekrar suç işlemesine meydan verdikleri takdirde kendilerinden para cezası alınacağı uyarısıyla, ana, baba ya da vasiye teslim edilmesi öngörülmüştür. 2253 sayılı Kanununun 11.maddesi, 765 sayılı Kanununun 53.maddesinden farklı olarak 11 yaşını bitirmemiş, ancak bir yıldan çok hapis cezası gerektiren bir suç işlemiş küçük için Kanununun 10. maddesinde yazılı tedbirlerden birinin uygulanabileceği şeklindedir. Bu tedbirler arasında; "küçüklerin veliye, vasiye veya bakıp gözetmeyi üzerine alan akrabalarından birine teslimi", "bakıp gözetmeyi üzerine alan güvenilir bir aile yanına yerleştirilmeleri" ile "çocuk bakım ve yetiştirme yurtlarına veya benzeri resmi yahut özel kurumlara yerleştirilmeleri" gibi uygulamalar yer almaktadır.

(*) Buna karşılık, 2552 sayılı ve 1981 tarihli Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına Dair Kanun uyarınca, 2253 sayılı Kanununun 15. ve 16.maddelerinde değişiklik yapılarak, küçükler hakkında uygulanacak tedbirlerin 18 yaşını bitirmeleriyle sona ereceği (Değişik; 2252 SK., md, 15) ve hüküm zamanı 18 yaşını bitirmiş olanlar hakkında tedbir uygulanmayacağı esasları getirilmiştir (Değişik; 2252 SK., md. 16).

Öte yandan yaş kriteri, çocuklara uygulanacak müeyyidenin ağırlığının belirlenmesinde de etkilidir. 765 sayılı Kanunun 54/1.maddesinde, "Fiili işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup, 15 yaşını doldurmamış olanlar, farik ve mümeyyiz olmadıkları surette haklarında hiçbir ceza tertip olunamaz. Ancak, suç fiili bir yıldan çok hapis cezasını gerektiriyorsa, 53.madde hükmü burada da uygulanır" esasına yer verilmiştir.

Bazı ülkelerde çocuklara verilen cezalar, yaşları gözönünde tutularak belli ölçülerde indirilmektedir. Örneğin, yaş küçüklüğü İtalyan Ceza Kanunda cezayı hafifleten bir sebep olarak kabul edilmiştir. Ülkemizde de yaş küçüklüğü, cezayı hafifletici bir sebep sayılmış ve 765 sayılı Kanunda 11-15 yaşları arasındaki temyiz kudretine haiz çocuklarla 15-18 yaşları arasındaki temyiz cezalarında indirim yapılması hükme bağlanmıştır. Gerçekten, 54.maddenin 2.fıkrasında işlediği fiilin suç olduğunu bilen çocuğun suçunun cezasının indirileceği belirtilmiş ve sözkonusu haller sayılmıştır. Buna göre, 11 - 15 yaş arasında işlediği fiilin suç olduğunu bilen çocuklara, "idam cezası" yerine "on beş yıldan eksik olmamak üzere geçici ağır hapis", "müebbet ağır hapis" yerine "on yıldan on beş yıla kadar ağır hapis" cezası uygulanacak, ayrıca diğer cezalar yarıya indirilecektir. Belirtmek gerekir ki, 2253 sayılı Kanunun 12.maddesinin 765 sayılı Kanunun 54. maddesinden tek farklı yanı, çocuğa müeyyide uygulamadan önce, çocuk hakkında aynı Kanunun 20.maddesine göre bir inceleme yapılmasını öngörmesidir. Bu maddeye göre küçüğün aile, terbiye, okul durumu, gidişatı, içinde yetiştiği ve bulunduğu şartlar veya bunlar gibi gerekli görülen diğer hususlar çocuk mahkemeleri nezdinde görevlendirilmiş olan sosyal hizmet uzmanları ile yardımcıları veya pedagog ya da psikolog yahut psikiyatrist gibi uzmanlar tarafından araştırılır. Görüleceği üzere, bu araştırma sonucunda çocuğa ya 2253 sayılı Kanunun 10.maddesinde belirtilen tedbirler ya da 12.maddesinin ikinci fıkrasında yer alan cezalardan biri uygulanacaktır. 12. maddede belirtilen cezalar, 765 sayılı Kanunun 54.maddesinde belirtilen cezaların aynısıdır.

765 sayılı Kanunun 55/1. maddesinde ise, fiili işlediği zaman 15 yaşını bitirmiş olup da, 18 yaşını bitirmemiş olanların cezalarının belirli ölçüde indirileceği hükme bağlanmıştır. Bu hüküm doğrultusunda, "idam cezası" yerine "yirmi yıldan az olmamak üzere ağır hapis", "müebbet hapis" yerine "on beş yıldan yirmi yıla kadar ağır hapis" cezası verilecek, ayrıca diğer cezaların üçte bire kadarı indirilecektir.

Suçlu çocuklara uygulanacak müeyyidenin tesbitinde sadece kronolojik yaşın dikkate alınması yeterli değildir. Bunun sebebi, bir kimsenin kronolojik, somatik, psikolojik (zeka yaşı ve duygusal yaş) ve sosyal yaşının bir bütün olarak gerçek yaşını oluşturmasıdır. Ne var ki, psikolojik ve özellikle sosyal yaş kronolojik yaşa paralel olarak gelişmemektedir. Psikolojik yaşın unsurlarından biri olan zeka üzerinde, kalıtımın olduğu kadar çevrenin de rolü bulunmaktadır. Çevre faktörü, sosyal yaşın oluşumunda da etkilidir. Bu

sebeple, müeyyideler uygulanırken yaş kriterinin kullanılmasının zorunlu olduğu hallerde, suçlu çocuğun kişilik özellikleri dikkate alınmalıdır (ONUR, 1978: 140).

Suçlu davranışın kapsamı, çocuk suçlularla yetişkin suçlular arasındaki bir diğer farkı oluşturmaktadır. Bazı ülkelerde yetişkinler açısından suç sayılan fiil ve hareketler, çocuklar için de geçerli iken, kimi ülkelerde bunların yanısıra çocukları suça yöneltebilecek diğer birtakım davranışların da suç kapsamına alındığı görülmektedir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de evden ve okuldan kaçma, anne ve babaya itaatsizlik, içki içme gibi davranışlarından dolayı çocuk suçlu görülüp, çocuk mahkemesine çıkarılabilmektedir (LOURIE, 1967: 199-202). Bu türdeki uyumsuz veya sosyal olmayan davranışların suçluluk kapsamına alınması konusunu olumlu ve olumsuz yönde değerlendiren görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre, çocuk suçluluğu sadece hukuki değil, sosyolojik ve psikolojik yönü olan bir olgudur. Bu itibarla, çocuğu ileride ciddi ve ağır suçlar işlemeye yöneltebilecek bazı sosyal olmayan eğilimlerin daha başlangıçta ele alınarak çocuğa ve ailesine yardımcı olunması, toplumda suçluluğu büyük ölçüde önleyebilecektir (ULUĞTEKİN, Eylül 1985: 199). Çocuk suçluluğu kapsamına uyumsuz davranışların alınmaması gerektiğini ileri süren görüşe göre ise, kanunlarda hangi davranışların çocuklar açısından istenmeyen olduğu açık ve somut bir dille ortaya konulmamıştır. Dolayısıyla, çocuğun uyumsuz davranışı, tümüyle ailesinin, yakın çevresinin, polis ve mahkemenin yorumuna kalmakta ve çocuk kolaylıkla "suçlu" olarak nitelendirilebilmektedir. Örneğin, itaatsizliğin ilgili kanunlarda açık bir tanımı mevcut olmayabilir. Çocuğun kendi başına gerçekleştirdiği birtakım eylemler kimi aileler tarafından bağımsızlık ifadesi olarak değerlendirilebileceği gibi, kimilerince itaatsizlik şeklinde kabul edilebilir. Kaldı ki, çocuğun bazı uyumsuz davranışlarından dolayı suçlu sayılması, çocuk ve ailesi açısından ağır sonuçlara da yol açabilir (ULUĞTEKİN, Eylül 1985: 199-200; YÜCEL, 1989: 152). Bu anlamda, sosyal kurallara aykırı davranmakla birlikte, bir ceza hukuku kuralını ihlal etmemiş olan uyumsuz çocukları suçlu çocukların dışında kabul etmek yerinde olacaktır. Ne var ki, çocuğu suça yönelten faktörlerle uyumsuzluğuna yol açan sebepler benzerlik arz etmektedir (Bu konuda bilgi için bkz., ÇAĞLAR, 1981: 14 vd.). Bu itibarla, her iki sorunun çözümünde benzer tedbirlerin alınması ve çocuğun yeniden topluma kazandırılmasının temel amaç olması gerekmektedir (ONUR, Mart 1980: 17). Ülkemizde yetişkinler için suç sayılan fiil ve hareketlerin çocuklar açısından da aynen kabulü sözkonusudur. Bununla birlikte, henüz tam olarak uygulama alanı bulamayan 2253 sayılı Kanununun 14. maddesinde "ebeveynine karşı vahim itaatsizlikte bulunan küçükler" hakkında tedbir uygulamasına gidilebileceği belirtilmiştir. O halde, benzer sorun ülkemizdeki uygulamalar geliştikçe ortaya çıkabilecektir.

Çocuk suçlularla yetişkin suçlular arasındaki üçüncü fark, ıslah (treatment) hizmetleriyle ilgilidir. Bu hizmetler; tutuklu ve hükümlülerin bedensel ve

zihinsel sağlıklarını sŸrdŸrmelerini, yeniden topluma kazandırılmalarını ve suçluluk duygusundan arındırılmış olarak sosyal sorumluluklarının bilinci içinde yaşamalarını teşvik edici ve geliştirici niteliklere sahip çalışmalaradır (ULUĞTEKİN, Eylül 1985: 197). Farklı hukuk sistemlerinde değişik yaklaşımlar sözkonusu olmasına rağmen, genel eğilim çocuğun yargılanmasında kanuni yönün etkilerine daha az ağırlık verilerek, yargılamanın daha gayri resmi ve bireyselleştirilmiş olmasına özen gösterilmesi yönündedir. Bu durum, çocuk suçlu ile yetişkin suçlunun tabi olacağı mahkeme kurallarının ayrı olması gereğini de ortaya çıkarmıştır (SÜMER, 1986; 666).

II. ÇOCUK SUÇLULUĞUNUN SOSYAL BOYUTU

A. ÇOCUĞU SUÇA YÖNELTEN TEMEL FAKTÖRLER

Çocuk suçluluğunun temelinde çeşitli faktörler yatmaktadır. Çocuğun kişilik yapısı, özellikleri ve yeteneklerinin yanısıra, yetiştiği aile ortamı, kendisinin ve ailesinin içinde yaşadığı sosyal çevre ile hayat şartları onu suça yönelten faktörlerin başlıcalarıdır. Kuşkusuz, bu faktörler arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır.

Genellikle suçlu çocukların aile ortamlarında aile üyeleri arasında suçlu ya da alkolik olanlara; terk, boşanma veya ölüm sebebiyle ebeveynlerden bir ya da her ikisinin yokluğuna; hastalık yüzünden ebeveynlerin çocuk üzerinde denetleyici rollerini tam olarak yerine getirememelerine; evin çok kalabalık olması, aşırı baskı veya işsizlik ve gelir yetersizliği gibi ekonomik baskılar şeklindeki sorunlardan bir veya birkaçına rastlanılmaktadır (TEZCAN, 1995: 239; BULUT, Mayıs-Eylül 1983: 81). Ailenin yapısında değişiklik meydana getiren bu sorunlar, çocuğun istenilen biçimde yetişip, topluma uyumlu ve faydalı bir kişi olmasını büyük ölçüde engelleyebilmektedir.

Aile ortamında sevgi ve şefkat gören çocuklar çevrelerindeki kişilerle sıcak ve uyumlu ilişkiler geliştirebilirken, sevgisiz ve ilgisiz bir çocukluk dönemi geçirenlerin kuracakları ilişkilerde güvensiz oldukları görülmektedir. Bu bağlamda, anne ve baba davranışlarıyla çocuğun ruh sağlığı ve sosyal uyumu arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır (ULUĞTEKİN, Ocak-Eylül 1984: 21 vd). Gerçekten, çocuğun ruh sağlığında bozuklukların meydana gelmesi ve hatta suça yönelmesinde, ebeveynlerin ona karşı gösterdikleri ilgi ve sevgi ile yönlendirici rollerinin etkisi büyüktür (TEZCAN, 1990: 272).

Öte yandan, ölkemizde ailenin kültürel yapısıyla gelenek ve görenekleri çocuk suçluluğunun oluşumunda etkili olan bir diğer faktördür. Kırsal yörelerdeki geleneksel kız kaçırma ve kan gütme olaylarına, gün geçtikçe artan sayıda şehirlerde işlenen hırsızlık suçları ve şiddet olayları eklenmektedir (ANKAY, Aralık 1990: 309). Çocuklar tarafından en fazla işlenen suçlar arasında mala karşı işlenen suçlardan hırsızlık, yağmacılık ve soygun; şahsa

karşı işlenen suçlardan yaralama, adam öldürme veya adam öldürmeye teşebbüs ile cinsel suçlardan kız kaçırma ve ırza geçme yer almaktadır (KONANÇ, 1974: 535 vd.; ULUĞTEKİN, 1991: 49).

Kitle iletişim araçlarının şiddet unsuruna yer veren yayınları (TULAY, 1967 8; ONUR, Mart 1980: 16 vd.), olumsuz çevre şartları, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı ile şiddetin egemen olduğu akran grupları da, çocuğu suça yöneltici diğer faktörlerdir. Bunun yanısıra başlangıçta oyun grubu olarak ortaya çıkan beraberlikler, ergenlik çağında bir suç çetesi haline dönüşebilmektedir (YAVUZER, 1994: 47-48). Çocuğun okuldan kaçma eylemleri ile başlayan sapma nitelikli davranışları, bu tür çetelerin etkisiyle sürekli ve ağır suçların işlenmesi biçimine dönüşebilmektedir (TEZCAN, 1994: 172).

B. SUÇLU ÇOCUKLARA YÖNELİK SOSYAL HİZMETLER

Çocuğun himayesi, yetiştirilmesi ve eğitimi kadar onun suça yönelmesini engelleyecek tedbirlerin alınması da bir o kadar önem taşımaktadır. Nitekim suçlu çocuklara yönelik hizmetlerin başında, suça yönelmeyi önleyici tedbirler gelmektedir. Toplumda suç olgusunun tamamen ortadan kaldırılması mümkün olamamakla birlikte, sayısal yönden azaltılması yoluna gidilmelidir. Çocukların suç işlemelerini önlemek amacıyla alınabilecek hukuki tedbirlerin yanısıra, suçun sebeplerini ortadan kaldırmaya yönelik hukuk dışı tedbirlerden de söz edilebilir. Bu anlamda, halkın çocuk suçluluğu konusunda bilinçlendirilmesi ile çocukların boş zamanlarını en iyi ve faydalı biçimde geçirebilecekleri park ve bahçelerin, kütüphanelerin, oyun ve spor alanlarının tesis edilmesi onları suç işlemekten koruyucu nitelikli birer sosyal hizmet uygulamalarıdır. Bu uygulamalar, ailenin sosyal refah düzeyini artırıcı ekonomik politikalar ve aile bütünlüğünü koruyucu hizmetler aracılığıyla desteklenmelidir.

Suç işlendikten sonra, çocuğa yönelik sosyal hizmetlerden de söz edilebilir. Çocuğun suç işlediği andan itibaren çocuk mahkemesince ilgili öngördüğü tedbirlerin uygulanması, bu aşamada hakimin sosyal hizmet uzmanlarının yardımıyla çocuğu sosyo-kültürel ve psikolojik açılardan yakından tanıyabilmesi, ceza alması halinde infaz kurumlarında çocuğun sosyalleşmesini sağlayıcı eğitim ve iyileştirme programlarının etkinleştirilmesi ile infaz sonrası aile, okul ve iş ortamına dönüşünde izleme ve yardım hizmetlerinin sistemli ve programlı bir şekilde sürdürülmesi bu aşamadaki hizmetlerin birer örneğidir.

Suç işlemiş çocuğun yeniden bir ceza hukuku kuralını ihlal etmesinin önlenmesi ve onu eğiterek yeniden topluma kazandırma temel amaçtır (ASMA, 1983: 23). Suçlu çocuklara ilişkin modern yaklaşım, çocuğu suça yönelten sebeplerin araştırılması ve bunların mümkün olduğu ölçüde ortadan kaldırılması esaslarına dayanmaktadır. Sosyal değişme ve bunun sonucunda çocuklar tarafından işlenen suçların ve işleniş biçimlerinin önemli ölçüde değişmesi, suçlu

çocuklara ilişkin ıslah hizmetlerinin yeni bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda, sözkonusu hizmetler sadece çocukların değil, aynı zamanda ailelerinin de sorunlarını çözmeye yönelmelidir (ONUR, 1978: 206; BOTTOMORE, 1984: 360-361). Ayrıca, bu hizmetler aracılığıyla suçlu çocuklar açısından yaygın olan kurum bakımı konusunda karşılaşılan sorunlar mümkün olduğu kadar azaltılarak çocuğun yeniden sosyalleşmesi sağlanmalıdır.

Çocuğun yeniden eğitilmesi için gösterilen çabalar onun topluma tam olarak katılması ile bir değer kazanabileceğinden, kurumlardan çıkan çocukların kendi hallerinde bırakılmaması, sosyal hayata tamamen uyum sağlayıncaya kadar yardım edilmesi gerekir. İşte bu aşamada, tahliye sonrası normal hayata dönüşte izleme ve yardım hizmetlerinin rolü ve önemi ortaya çıkmaktadır (ERTUĞRUL, Ağustos-Eylül-Ekim 1970: 7; AĞAR/AYKOL/ÖZGÖKMEN, Ağustos-Eylül-Ekim 1974: 2-3). Gerçekten çocuk, serbest kaldıktan sonra sabıkası yüzünden çoğu kez toplumdaki dışlanmakta, kendisine güvenilmemekte ve bu kez daha daha ağır suçlar işleyebilmektedir.

Belirtilen hizmetlerin başarılı olabilmesi için sosyal hizmet uzmanları tarafından, tahliyeden önce suçlu çocuğun sosyal, ekonomik ve psikolojik özellikleriyle ilgili ayrıntılı bir inceleme raporu ve bu doğrultuda uygun yardım planı hazırlanır. Ayrıca, aileyi çocuğu kabule hazırlamak, çocuğu kişiliğine ve kurumda verilen eğitime uygun bir işe yerleştirmek sosyal hizmet uzmanlarının faaliyetleri arasındadır (ULUĞTEKİN, 1991a: 11; ERTUĞRUL, Ağustos-Eylül-Ekim 1970: 8).

SONUÇ

Toplumlar varlıklarını sürdürebilmek amacıyla düzeni sağlamaya yönelik kurallar oluştururlar. Ne var ki, normlar arası çatışmalar ve sapma nitelikli davranışlar, toplumların istikrar ve düzeninin bozabilmektedir. Bu bağlamda, bir yandan sosyal hayatta karşılaşılan şehirlere yoğun göç, konut ihtiyacının artması, işsizlik, yoksulluk ve hastalık gibi temel sorunlar, diğer yandan gençlik bunalımları, ruh hastalıkları, aile çözümleri, alkolizm ve uyuşturucu bağımlılığı ile suç işleme alışkanlığı şeklindeki problemler, ailenin ve toplumun refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu sorunlardan suçluluk, toplumların geleceğini oluşturan çocuklar bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Sosyal bir sorun olarak çocuk suçluluğu, sadece devlet organlarını değil, aynı zamanda eğitimcileri, psikologları, sosyologları, sosyal hizmet uzmanlarını ve tüm toplumu ilgilendiren bir konudur.

Ülkemizde gerek çocuklara ilişkin politikaların oluşumunda, gerekse kalkınma planlarında "çocuk suçluluğu" önemli bir konu olarak ele alınıp, değerlendirilmiştir. Örneğin, Yedinci Beş yıllık Kalkınma Planında çocukları kötü alışkanlıklardan koruyucu, suça yönelmelerini engelleyici tedbirlerin alınacağı; suça eğilimli, evden kaçan ve sokaklarda yaşayan çocuklara yönelik

koruyucu ve önleyici hizmetlerin geliştirileceği ile suça yönelen ve suç işleyen çocukların yeniden topluma kazandırılacakları esaslarına yer verilmiştir (Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1995: 34).

Bütün bu çalışmalara rağmen, gerek çocukların suça yönelmelerinin önlenmesi konusunda gerekse suç işlemeleri halinde kendilerine sunulacak sosyal hizmetlerle ilgili olarak uygulamada birtakım sorunlarla karşılaşılmaktadır. Öncelikle, suç işleyen çocukların tutuklanma aşamasına kadar ilişki kurdukları resmi görevli sıfatını taşıyan - şehirlerde polis, kırsal yörelerde jandarma -kişiler, sosyolojik ve psikolojik açılardan çocuklara yeterince yardımcı olamamaktadır. Bu sebeple, çocuklara sosyo-psikolojik nitelikli hizmetlerin verilebilmesi amacıyla özel eğitim alarak uzmanlaşacak çocuk polisine görev verilmesi faydalı olacaktır.

Çocuk suçluların ıslahında ise, ağırlıklı olarak kurum bakımından faydalanılmaktadır. Nitekim, 765 sayılı Kanunun 54.maddesinde 11-15 yaş arasındaki suçlu çocukların cezalarını çocuk cezaevlerinde çekecekleri belirtilmiştir. benzer şekilde 2253 sayılı Kanunun 36.maddesinde, "Suçu işlediği zaman 11 yaşını bitirmiş olup da 15 yaşını bitirmeyen ve cezanın çekilmesine başlandığı anda 18 yaşını doldurmayan küçüklerin cezaları çocuk ıslahevleri veya çocuk cezaevlerinde çektirilir" hükmüne yer verilmiştir. Çocuk cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlü çocukların mümkün olduğu kadar çocuk (sübyan) koğuşunda kalmalarına çalışılmakla birlikte, görüş sırasında, kantinde ya da sosyal bir faaliyete katılırken bu çocuklar yetişkin suçlularla etkileşim içerisine girebilmektedir. Bu durum, onların yeniden sosyalleşmelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

1967 tarihli Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük'de çocuklara ilişkin ıslah hizmetlerinden söz edilmiş ve ayrıca mesleki eğitimlerine önem verilmesi hususu üzerinde durulmuştur (Bkz., md. 110, 112, 115). Buna göre, çocukların kültürel ve sportif nitelikli faaliyetlere katılmalarının sağlanması ile bir mesleki beceri kazanmaları amaçlanmaktadır. Ancak, ülkemizde bu uygulamaların da yeterince yaygın olmadığı görülmektedir.

Öte yandan, kurumların fiziki yapı ve personel gibi özellikler açısından suçlu çocukları yeniden sosyalleştirme fonksiyonu yerine getirebilecek nitelikte olması gerekmektedir. Uygulanan yeniden eğitim faaliyetleri sona erdiğinde, çocuklar kendi haline bırakılmamalı, sosyal hayata tam anlamıyla uyum sağlayıncaya kadar ilgili kurumlardan yardım ve destek görmelidir. Ülkemizde çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırılması, çocuklara uygulanacak müeyyidelerin onların eğitimlerini sağlayacak ve yeniden sosyalleşmelerine katkıda bulunacak şekilde yerine getirilmesi, infaz sonrası yardım örgütünün kurulması ve özellikle çocuğu suça yönelten faktörlerin ortadan kaldırılmasına önem verilmesi çocuk suçluluğunu azaltıcı rol oynayacaktır.

SUMMARY

The crime is a social problem, Especially, This problem has a great importance for children. There are many factors which are caused to commit a crime of children. For this reason, the protective and reformative services related to children must be improvement.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- AĞAR, Tuğrul - AYKOL, Emel - ÖZGÖKMEN, Sevda: "Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal Hizmet", **Sosyal Hizmet Dergisi**, C.6, Sa: 7, Ağustos-Eylül-Ekim 1974.
- ANKAY, Aydın: "Suçuk Suçluları ve Mahkemeleri", **Türkiye Aile Yıllığı 1990**, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları No:10, Ankara,1990.
- ASMA, Türkyay: "Çocuk Mahkemeleri Yasasının Öngördüğü Ceza ve Tedbirler", **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu**, (22-23 Haziran 1983), Ankara, 1983.
- BOTTOMERE, T.B. (Çev., Ünsal OSKAY): **Toplum Bilim**, 2.Bası, İstanbul, 1984.
- BULUT, Işıl: "Parçalanmış Aileden Gelen Çocukların Davranış Özellikleri Hakkında Bir Araştırma", **Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, C.1, 2-3, Mayıs-Eylül 1983.
- CIHAN, Erol: "Çocuk Suçluluğu ve Kimsesiz Çocuklar", **Milliyetçiler IV. İlimi Büyük Kurultayı, Yeni Yüzyıla Girerken Meselelerimiz**, Tebliğler, (24-25-26 Nisan 1987), Aydınlar Ocağı, İstanbul, Nisan 1987.
- ÇAĞLAR, Doğan: **Uyumsuz Çocuklar ve Eğitimi**, Genişletilmiş 2.Bası, A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayın No: 103, Ankara, 1981.
- ERKAL, Mustafa E.: **Economy and Society**, İstanbul, 1994.
- ERTUĞRUL, Cevdet: "Suçluların İslahında Sosyal Hizmet Mütahassıslarına Düşen Görevler," **Sosyal Hizmet Dergisi**, Sa:11-12-13, Ağustos-Eylül-Ekim, 1970.
- FICHTER, Joseph
(Çev., Nilgün ÇELEBİ) : **Sosyoloji Nedir?**, 2. Bası, Ankara, 1994.
-: Kadın, Çocuk ve Gençlik Özel İhtisas Komisyonu Çocuk Alt Komisyonu Raporu, (Alt Komisyon Raporu), DPT Yayın No:2359, Ankara, Ekim 1994.

KONANÇ, Esin: **Çocuk Suçluluğu, Türk Hukuku ve Toplumunu Üzerinde İncelemeler**, Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları, Ankara, 1974.

LOURIE, Norman V.,
(Çev., Filiz SAN) : "Çocuk Suçluluğu", **1960 Sosyal Çalışma Yıllığından Seçmeler**, Amerikan Milli Sosyal Çalışma Derneği Yayını, Ankara, 1967.

ONUR, Esin : **Suçlu Çocuklara Uygulanan Yaptırımlar**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 1978.

ONUR, Esin : "Radyo-Televizyon ve Çocuk Suçluluğu", (Çocuk Suçluluğu), **Eğitim ve Bilim Dergisi**, C.IV, Sa: 24, Mart 1980.

ÖZSAN, Muharrem : "Çocuk Suçlarında Aile ve Anne-Baba İlişkilerinin Rolü", **Aile Yazıları 3**, Birey, Kişilik ve Toplum, (Derleyenler: Beylü DIKEÇLİGİL/Ahmet ÇİĞDEM), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim Serisi 5/3, Ankara, 1990.

SAYIN Önal: **Sosyolojiye Giriş**, İzmir, 1994.

STARK, Rodney: **Sociology**, California, 1985.

SÜMER, Ayşe: "Suçlu Çocukların Yargılanması", Marmara Üniversitesi, **İİBF Dergisi**, C.3, Sa: 3, 1986.

ŞENSOY, Naci: **Çocuk Suçluluğu -Küçükler-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri**, İstanbul, 1949.

TEZCAN, Mahmut : "Çocuk Eğitiminde Ailenin Rolüne Sosyolojik Bir Bakış", **Aile Yazıları 1**, Temel Kavramlar Yapı ve Tarihi Süreç, (Derleyenler: Beylü DIKEÇLİGİL/Ahmet ÇİĞDEM), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Bilim serisi 5/1, Ankara, 1990.

TEZCAN, Mahmut : **Eğitim Sosyolojisi**, 9. Bası, Ankara, 1994.

TEZCAN, Mahmut : **Sosyolojiye Giriş**, 4. Bası, Ankara, 1995.

TULAY, M. Şükrü : "Çocuk Suçluluğu" **Sosyal Hizmet Dergisi**, Suçluluk Sayısı, C.3, Sa:4, 1967.

-----: **Türkiye'de Çocuğun Durumu**, 1990'ların Çocuk Politikası Kongresi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Başkanlığı ve UNICEF Ortak Yayını, Ankara, 1989.

ULUĞTEKİN, Sevda : "Çocuk Yetiştirme Yöntemleri Açısından Ana Baba Çocuk İlişkileri", **H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi**, C.2,

Sa:1-3, Ocak-Eylül 1984.

ULUĞTEKİN, Sevda : "Suçlu Çocuklara İlişkin İslah Sisteminde Kurumsal Bakım ve Çağdaş Tretman Modelleri", (İslah), H.Ü. Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi, C.3, Sa:3, Eylül 1985.

ULUĞTEKİN, Sevda : Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma, Ankara, 1991a.

ULUĞTEKİN, Sevda : "Çocuk Suçluluğu", Türkiye'de ve Almanya'da Sosyal Hizmetler, Ansiklopedik Sözlük, (Editörler: Ruşen KELEŞ/Jürgen NOWAK/ İlhan TOMANBAY), Ankara, 1991.

YAVUZER, Haluk : Çocuk ve Suç, 7.Bası, İstanbul, 1994.

.....: Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000), RG, Sa: 22354, 25.07.1995.

YÜCEL, Mustafa T.: "Çocuk Suçluluğu ve Mahkemeler", Türkiye'de Çocuğun Durumu, 1990'ların Çocuk Politikası Kongresi, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Başkanlığı ve UNICEF Ortak Yayını, Ankara, 1989.

